

## XV. ZJAZD KSČ A ÚLOHY MARXISTICKO-LENINSKEJ FILOZOFIE

LEV HANZEL, Katedra marxistickej filozofie, Filozofická fakulta UK, Bratislava

HANZEL, L.: The 15th Congress of the Communist Party of Czechoslovakia and the Tasks of Marxist-Leninist Philosophy. *Filozofia* 31, 1976, No 4, p. 353—370

The paper elaborates the tasks of the dialectical and historical materialism from the aspect of the resolutions of the 15th congress of the Communist Party of Czechoslovakia. It emphasizes the inevitability of elaborating the methods of using and applying its theses, categories and laws at formulating and materializing the policy of the Communist party. It inquires into the political relations on the background of economic relations and the development and tasks of political ideology. It analyzes also the relations of Marxist philosophy and special sciences. It proves the importance of materialist dialectics as the theoretical-methodological basis of research of special sciences. It criticizes the contemporary idealistic opinions that deny the existence of objective dialectics. Further, it proves the world-outlook importance of the elaboration of philosophical questions of natural sciences. It emphasizes the inevitability and limitates the aiming and tasks of critical analysis of bourgeois philosophy and of the remnants of revisionist philosophy. The paper finally summarizes the concrete theoretical tasks that the Marxist-Leninist philosophy is to solve after the 15th congress of the Communist Party of Czechoslovakia.

Prvý polrok 1976 bol svedkom významných udalostí v živote ľudu socialistických krajín. Mnohé komunistické strany bilancovali na svojich zjazdoch výsledky činnosti uplynulého obdobia a vytyčovali si smelé plány do budúcnosti.

Pozornosť pokrokovej verejnosti celého sveta vzbudil najmä XXV. zjazd Komunistickej strany Sovietskeho zväzu, ktorá riadi osudy najmohutnejšej socialistickej krajiny. Vypracoval program, ktorý má zabezpečiť „významný rast hmotnej a kultúrnej životnej úrovne ľudu“, aby sa „budúce päťročné obdobie vyznačovalo ďalšími úspechmi vo všetkých oblastiach“ (1, s. 5, 7).

V predvečer jej päťdesiatpäťročného jubilea sa konal XV. zjazd Komunistickej strany Československa, ktorý vypracoval program „ďalšieho dynamického rozvoja našej spoločnosti v budúcich rokoch“, plány „dôstojné našej strany a nášho ľudu“ (2, s. 66). Na ich realizácii sa zúčastnia všetky oblasti hospodárskeho, politického, vedeckého a kultúrneho života. Nemalé úlohy pripadajú pritom aj marxisticko-leninskej filozofii.

Posledné polstoročie národného a štátneho života Čechov a Slovákov dokazuje, že exaktne vedecky fundovaná politika Komunistickej strany Československa je pevným a bezpečným základom revolučne pretvárajúcej činnosti československého ľudu.

Môže ňou byť a je ňou preto, lebo sa vypracúva na teoreticko-metodologických základoch marxisticko-leninského učenia, berie do úvahy princípy materialistického poňatia dejín, zakladá sa na vedeckom poznávaní zákonov a tendencií spoločenského pokroku, na zovšeobecňovaní objavov modernej prírodovedy a technického myslenia.

Dejiny KSČ dokazujú Leninov poznatok, že vypracovanie vedecky fundovanej politiky, pochopiteľnej pre ľudové masy, nie je jednoduchou záležitosťou. Dejiny „majú vždy bohatší obsah, sú vždy pestrejšie, mnohostrannejšie, živšie, »úskočnejšie«, než si predstavujú najväčšie strany, najuvedomelejšie predvoje najpokrokovejších tried“ (3, s. 81). Nie náhodou zdôrazňoval V. I. Lenin, že politika je vedou i umením, ktorá nepadá z neba, ale vypracúva sa krok za krokom v procese revolučnej praxe a na jej základe sa rozvíjajúcej revolučnej teórie.

Príčinou tejto skutočnosti je komplikovanosť a protirečivosť poznávacieho procesu vôbec a poznávania sociálnych javov osobitne. Podstata a zákonitosti poznania sveta — prírody, spoločnosti a ľudského myslenia — spočívajú na zhode myslenia s objektívnou realitou, vedomia s objektom. Táto zhoda však závisí od viacerých faktorov. Popri sociálnej podmienenosti vedomia hrá v tejto súvislosti významnú úlohu stav rozvoja vedy a techniky, úroveň vypracúvania foriem a metód poznania v určitej etape a podobne.

Nie náhodou formuloval G. Husák na XV. zjazde KSČ úlohu, aby „si komunisti a čoraz širšie vrstvy pracujúcich sústavne osvojovali marxisticko-leninské učenie, tvorivo a dôsledne ho uplatňovali v praxi“. Ide pritom o to, aby sa socialistickému človeku „stal vlastný vedecký svetonázor“, ktorý by mu „umožnil rozumieť tendenciám spoločenského vývoja, udalostiam doby“, a na základe hlbokého vnútorného presvedčenia mu umožnil „účinne sa zúčastňovať na historickom diele výstavby socializmu“ (2, s.50).

Dialektický a historický materializmus je teoreticko-metodologickým základom marxisticko-leninského učenia vôbec, teda aj politickej ekonómie a vedeckého komunizmu.

Tvorivé rozpracúvanie marxisticko-leninskej filozofie má preto ďalekosiahly význam nielen pre formovanie vedecky fundovanej politiky strany, ale aj pre proces jej realizácie. Z takto pochopenej úlohy filozofie vyplýva nevyhnutnosť úzkej spätosti jej vedeckého bádania, náplne a zamerania so životom a úlohami rozvinutej socialistickej spoločnosti. Ako povedal L. I. Brežnev, je zrejmé, že „spoločenské vedy môžu splniť úlohy, ktoré majú pred sebou, iba za predpokladu, že budú čo najužšie spojené so životom“. Zdôraznil, že „scholastické teoretizovanie“ môže iba „brzdiť náš postup dopredu“. A naopak, ich úzke spojenie s praxou „môže zvýšiť efektívnosť vedy“ (1, s. 72).

Tento princíp má nepochybne platnosť aj pre marxisticko-leninskú filozofiu. Čo však znamená požiadavka úzkeho späť marxisticko-leninskej filozofie so životom socialistickej spoločnosti, s politikou Komunistickej strany Československa?

Neznamená to v nijakom prípade negáciu faktu, že marxistická filozofia predstavuje svojbytnú, samostatnú vedeckú disciplínu. To znamená, že má vlastné, imanentné zákonitosti vývoja, svoje kategórie, pojmy a zákonitosti, ktoré treba sústavne skúmať, poznávať, prehľbovať a rozpracúvať.

Požiadavka úzkeho späť dialektického a historického materializmu so životom socialistickej spoločnosti však znamená neohraničovať filozofické bádanie abstraktne iba na tieto otázky, odtrhnuto od živého, stále napredujúceho procesu výstavby socializmu v našej vlasti. Nemožno teda zanedbávať a ignorovať spoločenské začlenenie, podmienenosť a úlohy filozofie.

Marxisticko-leninská filozofia rozvíja svoje koncepcie, kategórie, pojmy a zákony adekvátne a v súvislosti s novými poznatkami spoločenských, prírodných a technických vied, v nadväznosti na revolučné zmeny a vývoj spoločnosti. Ide o to, uskutočňovať tento proces v nerozlučnej súvislosti s úlohami, ktoré vytýčil XV. zjazd KSČ pri ďalšom budovaní rozvinutej socialistickej spoločnosti.

Táto exaktno-vedecká požiadavka — vyplývajúca zo samej podstaty marxistickej teórie ako teoreticko-metodologického základu politiky komunistickeho hnutia — znamená predovšetkým, že ďalší, nevyhnutný a relatívne samostatný rozvoj dialektického a historického materializmu sa môže a má uskutočňovať na faktoch, problémoch a úlohách rozvoja socialistickej spoločnosti.

To znamená, že je potrebné analyzovať, rozpracúvať, vysvetľovať význam a metódy použitia téz, kategórií a zákonov dialektického materializmu na vypracúvanie, pochopenie a uskutočňovanie politiky KSČ, na vedecké poňatie a hodnotenie politiky vôbec i jej sociálnych dôsledkov.

Veľký význam pre pochopenie politiky strany má napr. tvorivé rozpracúvanie *princípu* materialistickej dialektiky o *konkrétно-historickom prístupe* pri výskume a poňatí udalostí a javov spoločenskej skutočnosti.

Vieme, že veda nepozná abstraktné pravdy. Pravda je koniec-koncov vždy konkrétna. V. I. Lenin napísal, že ak sa nechceme pri poznávaní spoločenskej skutočnosti „utopiť“ v množstve maličkostí alebo v „ohromnej rozmanitosti bojujúcich názorov“, je najsprávnejšou metódou „nezabúdať na základné historické súvislosti“, skúmať každý problém z hľadiska toho, ako určitý jav v dejinách „vznikol, akými etapami prechádzal vo svojom vývine“, a z tohto hľadiska jeho vývoja posudzovať, „čím sa daná vec stala teraz“ (4, s. 418).

Táto téza, aplikovaná na spoločenskú skutočnosť, znamená, že každé historické obdobie má svoje vlastné zákonitosti. Bez rešpektovania tejto skutočnosti nemožno vypracovať nijakú vedecky fundovanú politiku, ani pochopiť podstatu ktorejkoľvek politiky.

Tvorivá aplikácia princípu o konkrétно-historickom prístupe umožňuje vy-

svetlíť aj protirečivú podstatu javov a procesov v ich organickej jednote so súhrnom všetkých vzťahov, ktoré existujú v konkrétnej, a teda aj socialistickej spoločnosti. Na základe takéhoto prístupu, rozboru a zovšeobecňovania možno nielen formulovať, ale aj presvedčivo dokázať vedecký charakter politiky komunistickej strany.

Aplikácia tohto metodologického princípu umožňuje dokázať aj vedeckú nevyhnutnosť analýzy spoločenských javov a procesov z triedneho hľadiska. Dokazuje, že vo svete rozdelenom na antagonisticky protirečivé spoločenské sústavy a triedy nemôže jestvovať nestranná a nadstranná filozofia, rovnako ako nemožno uplatňovať „jednotný“ netriedny prístup k spoločenským javom.

Ako napísal V. I. Lenin, dialektický materializmus sa nemôže obmedzovať iba na zdôrazňovanie nevyhnutnosti, zákonitostí spoločenských javov, ale musí vysvetľovať, aká „spoločensko-ekonomická formácia dáva obsah tomuto procesu“, ktorá spoločenská trieda „určuje túto nevyhnutnosť“ (5, s. 353).

Princíp stranickosti vyplýva teda logicky zo základných kategórií materialistickej dialektiky. Jeho sústavné rozpracúvanie a aplikovanie na konkrétne podmienky rozvoja vedy a socialistickej spoločnosti je preto naliehavou úlohou tvorivej filozofickej činnosti.

### III

XV. zjazd KSČ poukázal na to, že výchova nového socialistického človeka sa uskutočňuje v procese prekonávania negatívnych črt a predsudkov, v zápase s „malomeštiackymi pozostatkami v ideológii i praxi, s maloburžoáznou psychológiou“. Zdôraznil, že treba „rozhodne postupovať proti všetkým protispoločenským javom a živlom“ (2, s. 54).

Pri teoretickej, praktickej i výchovnej realizácii tejto závažnej úlohy má veľký význam princíp dialektického materializmu o *vysvetľovaní a odvodzovaní individuálneho a jedinečného zo všeobecného, sociálneho*.

Komunistická strana pôsobí v spoločnosti zloženej z indivíduí, ktoré vyznačuje vedomie, vôľa, neraz odlišné spoločenské postavenie, záujmy, úsilia a predsavzatia. K. Marx odpovedá na otázku, čo je to spoločnosť, že spoločnosť je „produktom vzájomnej činnosti ľudí“ (6, s. 29). Na vedecké fundovanie politiky socialistickej spoločnosti je preto potrebná nielen znalosť všeobecných zákonitostí jej vývoja, ale aj hybných síl konania a myslenia jednotlivcov, spoločenských tried a vrstiev.

Marxisticko-leninská filozofia nemôže nebrať do úvahy túto teoretickú a prakticko-politickú úlohu. Vysvetľuje a vyvodzuje činnosť jednotlivých osôb z konania, postojov a postavenia spoločenských tried a vrstiev.

Z princípu vysvetľovania individuálneho zo všeobecného, spoločenského, vyplýva dôležitý metodologický záver pre politiku a politickú prax. Revolučná politika komunistickej strany sa neorientuje a nemôže orientovať na špecifické záujmy jednotlivých indivíduí, ani na „vynikajúce osobnosti“. Jej úlohou je — ako to dokazuje program vytýčený XV. zjazdom KSČ — všímavosť základné a trvalé záujmy i požiadavky robotníckej triedy a pracujúceho ľudu. Nemôže

sa teda zakladať na abstraktných, ale iba na reálnych možnostiach rešpektovania týchto záujmov.

Skúsenosti politiky KSČ dokazujú, že riešením všeobecných, podstatných záujmov ľudových mäs a našich národov sa realizujú a uspokojujú aj základné záujmy a potreby jednotlivcov. Nevyhnutnosť sústavného zápasu proti malomeštiackemu individualizmu a protispoločenskému koristníctvu a sebecku — ktorý zdôraznil XV. zjazd KSČ — je teda logickým záverom nielen ľudovej politiky komunistickej strany, ale vyplýva aj z filozoficko-svetonázorového zdôvodnenia tejto politiky.

XV. zjazd KSČ tvorivo rozpracoval a aplikoval aj marxistické učenie *a úlohe ľudových mäs a osobnosti v dejinách*. Poukázal na to, že zdôrazňovanie rozhodujúcej úlohy ľudových mäs vo výstavbe socializmu neznamená azda poprenie vplyvu a významu činností indivíduí. Naopak, podčiarkol všestranne tvorivú úlohu ľudu a osobnosti, význam ich organizovanosti a uvedomelosti pre uskutočnenie historickej nevyhnutnosti a zákonitosti v spoločenskom vývine, ktorú predstavuje výstavba socialistickej spoločnosti. Poukázal aj na podmienky, ktoré stimulujú sociálnu aktivitu ľudu.

Úlohou marxistickej filozofie je sústavne vysvetľovať na základe faktov socialistickej spoločnosti, že podstata otázky o úlohe osobnosti spočíva v tom, v akej miere jednotlivá osobnosť spoznala a rešpektovala tieto poznatky vo svojej činnosti. Rozpracúvať, dokazovať a zdôvodňovať čo najhlbšie tieto poznatky je preto naliehavou úlohou teoretickej činnosti.

Aplikácia téz marxistickej filozofie o úlohe mäs a osobnosti umožňuje taktiež vysvetliť politiku ako špecifický spoločenský vzťah. Pomáha dokazovať, aké sily sú jej nositeľmi, ktoré podmienky zabezpečujú jej uskutočnenie, teda úspech alebo neúspech istej politickej akcie, zápasu či úlohy. Skúsenosti z dejín KSČ taktiež dokazujú, že kritériom reálnosti každej politiky je vzťah ľudových mäs — rozhodujúcej sily spoločenského pokroku — k tejto politike.

Preto má taký význam masová propaganda marxizmu-leninizmu, každodenné vysvetľovanie a zisšťovanie pracujúcich pre politiku komunistickej strany. Nie náhodou vytýčil XV. zjazd KSČ úlohu „intenzívne rozvíjať a zdokonaľovať ideologickú prácu vo všetkých smeroch, v teórii, propagande, v každodennej masovej politickej práci“ (2, s. 50).

#### IV

Uznesenia a závery XV. zjazdu KSČ dokazujú význam materialistickej dialektiky pre vypracúvanie vedecky fundovanej, reálnej politiky, stratégie a taktiky komunistickej strany.

V. I. Lenin nazýval dialektiku „živou dušou marxizmu“. Skúsenosti komunistickej strany dokazujú, že treba ponímať politiku dialekticky, ako komplikovaný spoločenský jav, poznávať v nej to, čo je nové a progresívne, a čo je už zastarané a prežité. Pri jej vypracúvaní je dôležité všestranne analyzovať protirečivé tendencie, ktoré pri jej uskutočňovaní vznikajú, ako aj cesty a metódy ich prekonávania.

Významný a poučný je záver XV. zjazdu KSČ o kontinuite jej uznesení s líniou XIV. zjazdu, ale aj s principiálne marxisticko-leninskou politikou jej slávnej a bojovnej minulosti, s jej päťdesiatpäťročnou históriou, ktorá je živým príkladom tvorivej aplikácie zákonov a princípov materialistickej dialektiky.

Tvorivé obohacovanie a použitie zákonov a kategórií dialektického materializmu vo vzťahu k politike komunistickej strany a socialistickej spoločnosti má preto veľký teoretický a prakticko-politický význam.

Vedecké rozpracúvanie kategórií podstata a jav na základe faktov politickej skutočnosti orientuje napr. na konkrétny prístup v súvislosti s určovaním, vymedzovaním, analýzou a pochopením podstaty politiky a politickej línie strany. Vystriha pred nebezpečenstvom ohraničovať rozbor konkrétneho položenía iba na vonkajšie javy. Podčiarkuje nevyhnutosť preniknúť do hĺbky a podstaty ekonomického a spoločenského života, a na tomto základe vytyčovať politické úlohy a ciele. Učí nás, ako je potrebné cez jav odhaľovať podstatu a dôsledky tej-ktorej politiky, a na tomto základe pochopiť kvalitatívnu a zásadnú odlišnosť a novosť komunistickej politiky.

Ako dokazujú skúsenosti KSČ z jej ideologických zápasov, marxistické poňatie a aplikácia kategórií podstata a jav má veľký význam aj pre pochopenie triedno-spoločenskej úlohy buržoáznej, maloburžoáznej i revizionistickej filozofie a ideológie, ktoré vystupujú v súčasnosti neraz v mene „humanizmu“, „ľudskosti“, „demokracie“, „individuálnej slobody“, „moderného“, „európskeho“ či „autentického“ marxizmu a pod. Platí to aj o buržoázných „marxizujúcich“ sociologických a politologických smeroch a školách atď.

Konkrétna analýza na základe týchto kategórií materialistickej dialektiky umožňuje správne pochopiť podstatu, účinnosť a vplyv buržoáznej a komunistickej propagandy. Dokazuje, že buržoázna propaganda vychádza z vonkajších, povrchových spoločenských javov. Vieme však, že tieto javy sú ľuďom bezprostredne zrejmé a povedomé. Na tejto skutočnosti sa zakladá neraz prechodná účinnosť a vplyv buržoázných koncepcií a myšlienok, ktoré však neobstoja vo vedeckom a praktickom overení, len čo marxistická propaganda prechádza od javov k podstate. Práve na tomto postupe sa zakladá vedeckosť, hĺbka, presvedčivosť a trvalý vplyv marxisticko-leninskej propagandy.

Nie menší význam má — ako ukázal XV. zjazd KSČ — konkrétna aplikácia kategórií možnosť a skutočnosť. Pomáha dokazovať, že pri riešení politických otázok nemožno zamieňať možnosť za skutočnosť. Nie je správne poňímať možnosť jednostranne abstraktné, všeobecne. Naopak, v politike treba stáť pevne na pôde spoločenskej skutočnosti. Na tomto základe uskutočnená analýza objektívnej reality umožňuje vytyčovať adekvátne sociálne i politické úlohy a úspešne sa usilovať o ich uskutočnenie.

Na tomto základe vypracovaná politika komunistickej strany vysvetľuje jej autoritu u ľudových mas, umocňuje vplyv jej politiky na objektívnu situáciu. Ako ukázal G. Husák na XV. zjazde KSČ, pracujúci sa na vlastných skúsenostiach presvedčili, že program XIV. zjazdu KSČ, vypracovaný na základe vedeckého rozboru objektívnej spoločenskej skutočnosti, „vyjadril potreby ďalšieho rozvoja socializmu v Československu v úplnom súlade s ich životnými

záujmami". V tom bol a je práve „zdroj dôvery ľudí v politiku strany, ich angažovanosti, obetavosti, nadšenia a tvorivej práce“ (2, s. 7).

Konkrétne, so životom socialistickej spoločnosti súvisiaca aplikácia kategórií možnosť a skutočnosť podporuje a uľahčuje osvojenie si a pochopenie podstaty, pokrokového a ľudového charakteru straníckej politiky. V každodennej praktickej činnosti zasa uľahčuje a umožňuje jej efektívnu premenu z možnosti na spoločenskú skutočnosť.

Tvorivý výklad a rozpracúvanie kategórií *nevyhnutnosť a náhodnosť* zasa dokazuje, že spoločenské javy nie sú mechanisticky determinované. Uskutočňujú sa vo vzájomnom vzťahu a vplyve objektívnych spoločenských zákonitostí a subjektívneho, náhodného konania indivíduí. Sú teda dialekticky determinované.

Pre praktickú politickú činnosť to znamená, že historická nevyhnutnosť a subjektívnosť ľudského konania sa navzájom nevylučujú, ale naopak, vzájomne sa podmieniajú. Plánovitý rozvoj socialistickej spoločnosti napr. neznamená, že v nej možno vylúčiť akékoľvek náhodnosti. Predstavuje totiž dialekticky determinovaný proces, ktorý úzko súvisí so samostatnou zodpovednou činnosťou jednotlivých závodov, podnikov a inštitúcií socialistického štátu.

Podobne aj nevyhnutnosť urýchliť vedeckotechnický pokrok za socializmu a rýchlo využiť jeho výdobytky v spoločensko-výrobnej praxi sa neuskutočňuje automaticky, ale cez rôzne náhodnosti a subjektívne faktory, ktoré zohrávajú dôležitú úlohu vo vedeckom výskume.

Aplikácia kategórií *nevyhnutnosť a náhodnosť* v spoločensko-politickej praxi strany umožňuje teda správne pochopiť význam subjektívneho faktoru pri uskutočňovaní jej politiky. V socialistickej spoločnosti je týmto faktorom práve robotnícka trieda a jej vedúca sila, komunistická strana. Od jej organizátorsko-politickej a ideologickej činnosti závisí rýchlosť, hĺbka a tempo využitia všetkých možností, ktoré poskytuje historická nevyhnutnosť výstavby socializmu.

Mohli by sme pokračovať vo vysvetľovaní významu konkrétne-spočenského rozpracúvania kategórií materialistickej dialektiky. Prinieslo by to ďalšie dôkazy o tom, že ich tvorivá aplikácia má nielen teoretický význam, ale podnecuje aj účinnú politickú aktivitu, ktorá je neodmysliteľnou úlohou marxisticko-leninskej filozofie.

## V

Významné miesto vo výskume marxisticko-leninskej filozofie má rozbor kategórie *historického materializmu* ako vedecko-metodologického základu politiky komunistickej strany, východiska analýzy a pochopenia komplikovaného procesu jej vypracúvania v súlade so zákonitosťami spoločenského vývoja.

Prítom má principiálny význam odlišenie, rozčlenenie rôznorodých spoločenských javov na *materiálne a ideálne*, vysvetľovanie ich vzájomných vzťahov, rozpracúvanie pojmu *ekonomicko-spooločenská formácia*, zdôvodňovanie a obohacovanie tézy o vzťahu *základne a nadstavby spoločnosti*, o *objektívnom a subjektívnom faktore* a jeho úlohe v socialistickej spoločnosti.

Na poučky historického materializmu nadväzuje aj marxisticko-leninský *metodologický princíp analýzy spoločenských vzťahov*. Dokazuje — vytyčujúc kritériá pre určenie miesta a úlohy politiky v spoločenskom živote — že politické vzťahy sú koniec-koncov determinované ekonomickými vzťahmi.

V úzkej nadväznosti na politické vzťahy sa vytvára a vyvíja *politická ideológia*, ktorá patrí k najdôležitejším formám spoločenského vedomia. Politická ideológia slúži na vypracúvanie, formulovanie politiky. Preniká jej obsah a dáva jej základné zameranie. V bádateľskej činnosti je preto potrebné venovať pozornosť skutočnosti, že politická ideológia môže byť buď vedecká, ak vychádza z objektívnych zákonitostí spoločnosti, alebo nevedecká, ak sa opiera o ilúzie, idealistické koncepcie, triedne ohraničené pohľady i predsudky a pod. Nemožno strácať zo zreteľa ani to, že môže vychádzať aj z jednostranne empirického prispôsobenia sa jestvujúcim, subjektivisticky pochopeným podmienkam.

Nevedecká politická ideológia, ako aj plochý empirizmus a úzky prakticismus zapríčiňujú deformácie komplikovaného procesu reálnych spoločenských vzťahov. Sú preto príčinou a východiskom chýb a nedostatkov v politike.

Komunistická strana má práve v materialisticko-dialektickej metóde exaktnovedecký nástroj na vypracúvanie dôsledne vedeckej politiky. Jej tvorivé, vedecké rozpracúvanie má preto veľký význam pre riadenie socialistickej spoločnosti, pre uskutočňovanie straníckej línie v každodennej politickej praxi.

Ako dokazujú analýzy XV. zjazdu KSČ, je potrebné v tejto súvislosti venovať pozornosť aj marxistickej téze, podľa ktorej *má politika koniec-koncov prednosť oproti ekonomike*. Táto poučka vyjadruje komplikovanú, objektívne podmienenú dialektiku vzájomných vzťahov ekonomiky a politiky v spoločenskom vývoji. Vzťah medzi týmito spoločenskými javmi nie je však raz navždy daný, ale je závislý od konkrétneho-historických podmienok.

Neslobodno pritom zabúdať na dôležitý poznatok, ktorý sprevádza analýzy XV. zjazdu KSČ, že správne určenie vzťahu medzi ekonomikou a politikou, rešpektovanie tohto vzťahu v záujme pracujúceho ľudu je možné iba v socialistickej štáte, za podmienok socialistického vlastníctva výrobných prostriedkov a plánovitého hospodárstva. Dokazuje to očividne súčasná hospodárska situácia a sociálne polozenie pracujúcich v kapitalistických a socialistických krajinách, ako ju plasticky osvetľujú materiály zjazdu.

## VI

XV. zjazd KSČ poukázal na to, že účinnosť vedeckého poznania a uplatňovania jeho záverov v praxi čoraz viac závisí od „vzájomného prepojenia spoločenských, prírodných a technických vied, od komplexného teoretického prístupu“ (2, s. 51). Dôležité úlohy pripadajú v tejto súvislosti marxisticko-leninskej filozofii.

Špeciálne vedy skúmajú, ako vieme, zákonitosti jednotlivých oblastí objektívnej skutočnosti. Dialektický a historický materializmus ako veda je oproti tomu najvšeobecnejším subjektívnym zobrazením vývinových zákonitostí prírody, spoločnosti a myslenia. Vyjadruje reálne zákony objektívnej skutočnosti,

„pretvárajúcej sa“ v procese poznania na „zákony pre nás“ (F. Engels), t. j. na zákony vedeckého filozofického myslenia.

Práve pre tento charakter majú pojmy, kategórie a zákony marxistickej filozofie teoreticko-metodologický význam pre všetky špeciálne vedy, ale aj pre praktickú ľudskú činnosť.

Preto nie je náhodné, že otázka vzťahu filozofie a špeciálnych vied vyvoľávala v dejinách filozofie a vied veľký záujem. Mimoriadne významný je práve v súčasnosti, jednak pre búrlivý rozvoj vied, najmä prírodných a technických, jednak vzhľadom na začlenenie marxizmu-leninizmu do systému vedeckého poznania najmä v socialistických krajinách.

Súčasná buržoázna filozofická škola a smery zastávajú väčšinou názor, že filozofia musí byť úplne oddelená od vedy, v čom vidia „záchranu“ filozofie, jej špecifickosti a miesta vo vývine kultúry. Izolácia filozofie od vedy vedie logicky k oddeleniu vedy od filozoficko-svetonázorových otázok ako metódy a prostriedku ich vývinu a chápania.

Dialektický materializmus dokázal vedeckú neudržateľnosť názorov, ktoré popierajú teoreticko-metodologický význam filozofie pre špeciálnovedné poznanie. Materialistická dialektika predstavuje výsledok, súhrn, záver a zovšeobecnenie všetkého ľudského poznania a myslenia, vedy a techniky, spoločenského vývoja a revolučných zápasov, kvintesenciu všetkých ľudských poznatkov. Preto vyjadruje aj vnútornú zákonitosť, resp. vlastnú logiku každého, teda aj špeciálnovedného poznania.

Skúmanie a riešenie filozofických otázok špeciálnych vied, najmä prírodovedy, je preto naliehavou a prvoradou úlohou, ktorá zohráva dôležitú úlohu v budovaní rozvinutej socialistickej spoločnosti.

Historická skúsenosť dokazuje, že každá vedecká metóda bez výnimky — predovšetkým to platí o materialistickej dialektike — je nielen prostriedkom objektívneho poznávania spoločenských a prírodných javov, ale je aj nástrojom ich pretvárania v súlade s úlohami a cieľmi mysliaceho a konajúceho človeka-subjektu. Tieto ciele sú však spoločensko-historicky určené, majú spoločensko-historický, kultúrny, všeobecno-ideologický a politický význam i povahu.

Dialektickomaterialistická filozofia teda nielen správne vysvetľuje objektívnu skutočnosť, ale má jednak priamy aktívno-praktický spoločenský význam, ale aj nepriamy význam cez svoj vplyv na spoločenské vedy a technický pokrok. Táto skutočnosť ešte zvyrazňuje úlohy tvorivého rozpracúvania filozofických otázok odborných vied.

Pojem vedeckej metódy — ak ho skúmame z materialisticko-dialektických hľadísk — obsahuje filozofické východiská, špeciálny spôsob bádania, vlastný určitej vede, a pracovnú techniku tej-ktorej disciplíny. Každý vedný odbor má teda svoju špecifickú vedeckú metódu bádania. Jej základom a východiskom je dialektika tej oblasti objektívnej skutočnosti, ktorú skúma. Materialistická dialektika odráža a zovšeobecňuje dialektiku objektívnej reality ako celku. Predstavuje preto najvšeobecnejšiu vedeckú metódu. Marxistickí vedci sa ňou uvedomele riadia vo svojej bádateľskej činnosti, konkretizujú ju vo svojej špeciálnej oblasti a vypracúvajú na jej základe špecifickú vedeckú metódu.

Marx, Engels a Lenin venovali veľkú pozornosť filozofickým otázkam špeciálnych vied, predovšetkým prírodovedy, aby dokázali jednotu sveta v jeho materiálnosti, ako aj dialektický charakter jeho vývinových procesov. Prinútili ich k tomu naliehavé úlohy ideologicko-filozofického zápasu, ale aj búrlivý rozvoj prírodných vied, v ktorých bolo „vďaka ich vlastnému vývinu znemožnené metafyzické chápanie“ a návrat k „dialektike prebiehal neuvedomele, a teda protirečivo a pomaly“ (7, s. 19). Nevyhnutnosť ďalšieho rozvoja marxistickej filozofie nastolila úlohu systematicky usporiadať a filozoficky zovšeobecniť najnovšie prírodovedné poznatky.

Na základe štúdia prírodných vied dokázali klasici marxizmu-leninizmu, že práve „dialektika je pre dnešného prírodovedca najdôležitejšou formou myslenia“, lebo jedine ona „poskytuje analógiu“, a tým aj „metódu na vysvetlenie vývinových procesov prebiehajúcich v prírode, všeobecných súvislostí v prírode, na prechody z jednej oblasti bádania do druhej“ (7, s. 19). Naliehavou úlohou marxisticko-leninskej filozofie v súčasnosti je zovšeobecniť aj najnovšie poznatky špeciálnych vied, najmä v súvislosti so vznikom a objavmi novovzniknutých prírodovedných disciplín, kybernetiky, atómovej fyziky, fyzikálnej chémie, biochémie, biofyziky, molekulárnej biológie atď.

## VII

Súčasne treba sústavne vyvracať úsilia poprieť vedeckú oprávnenosť materialistickej dialektiky. Táto dialektika je v súčasnosti predmetom sústreďených útokov protimarxistických filozofov najrôznejších smerov. Kritizujú najmä uznanie objektívne prebiehajúcich dialektických procesov, ktoré nazývajú „predkritickou ontológiou“. Dokazujú, že „mladý“ Marx redukoval údajne dialektiku iba na „prax“, na vzťah subjektu a objektu. Neotomista G. Wetter napr. tvrdí, že „až zrelý Marx a Engels chybné interpretovali dialektiku ako objektívny vývojový proces“ (8, s. 26). Materialistické „prevrátenie“ Heglovej dialektiky zbavilo ju vraj pôdy, na ktorej bola vybudovaná. Treba ju vraj preto redukovať na vzťah objekt—subjekt. Za praotca takto pochopenej dialektiky pokladá pritom Fichteho. Americký pragmatista R. Tucker tak isto dokazuje, že Marxova „autentická dialektika“ je iba „dialektikou dejín“, kým teória dialektiky prírody je produktom „scholastickej periódy marxizmu“, ktorá sa začala už za života jej zakladateľa, teda „zrelého“ Marxa (9, s. 46).

Predstavitel „kritickej teórie“ A. Schmidt nachádza zasa „antidialektickosť“ Engelsových a Leninových stanovísk v tom, že postulovali dialektiku prírody, ktorá prebieha objektívne, nezávisle od ľudskej praxe. Tým sa vraj premenila pôvodná Marxova dialektika na „dogmatickú metafyziku“ (10, s. 79). Zatiaľ však môže byť podľa Schmidta iba „proces poznania dialektický, nie však sama príroda“. Dialektika prírody je vraj výlučne momentom spoločenskej praxe a nejestvuje nezávisle od človeka a jeho vedomia. Je teda jeho subjektivistickou konštrukciou. Má — podľa tejto nevedeckej koncepcie — rovnako ako dialektika spoločnosti idealistický charakter (11, s. 111). Existencialista J. P. Sartre (12, s. 270) zasa dokazuje, že „dialektika sa v marxizme chápe“

— a to najmä u Engelsa a Lenina — „apriori a bez zdôvodnenia ako základný zákon prírody“. V skutočnosti však dialektika nemá „ani v prírode, ani v spoločnosti objektívny charakter“. Bola vraj „vnesená“ do prírody zvonku, a preto má iba hodnotu „metafyzickej hypotézy“. Podľa tohto subjektívnoidealistického názoru nejestvuje teda nijaký objektívny vývoj sveta, ale tento vývoj sa uskutočňuje iba subjektívne podmieneným ľudským konaním.

Revizionistický renegát R. Garaudy (13, s. 129) dotvára tieto argumenty v tom zmysle, že ak vraj „chápeme dejiny ľudstva ako zvláštny prípad dialektiky prírody“ a všímame si pritom „zákony prírody“, dostaneme sa tým „späť k laickej teológii zjavenia“. Bojuje teda nielen proti dialektike prírody, ale aj proti dialektike spoločnosti. Dialektika môže byť teda nanajvýš subjektívnou metódou, inakšie je údajne „teológiou“.

Úlohou marxisticko-leninskej filozofie je podrobiť takéto koncepcie kritickej analýze. Tieto koncepcie sa usilujú negovať materialistickú dialektiku ako metodologický základ politiky komunistickej strany i ďalšieho rozvoja vied, bez ktorého je nemysliteľné uskutočňovanie budovateľských úloh rozvinutej socialistickej spoločnosti.

Metodologické východiská takejto vedeckej kritiky načrtol už F. Engels, ako by anticipoval argumentáciu súčasných kritikov materialistickej dialektiky. Poukázal na fakt, že príroda jestvovala už skôr, než sa objavil človek. Historickosť prírody bola práve predpokladom vzniku človeka. Zákony dialektiky sa pritom „abstrahujú z dejín prírody a ľudskej spoločnosti“. Chyba idealistických dezinterpretátorov spočíva v tom, že „tieto zákony ako zákony myslenia nanucujú prírode a spoločnosti“, namiesto toho, aby sa „z nich vyvodzovali“. Nechápu teda, že dialektika „hlavy“ je iba odrazom pohybu reálneho sveta, prírody, práve tak ako dejín (7, s. 19).

Aj V. I. Lenin viac ráz zdôraznil, že „dialektika vecí vytvára dialektiku ideí, a nie naopak“, lebo „poznatie je večné, nekonečné približovanie sa myslenia k objektu“. Preto patrí k základným tézám marxistickej teórie poznania vedecký poznatok, že od „živého nazerania k abstraktnému mysleniu a od neho k praxi — takáto je dialektická cesta poznania prírody, poznania objektívnej reality“ (14, s. 179, 204—205).

Marxisticko-leninská teória dialektiky vychádza teda z reálneho vývoja vedy a spoločnosti, vysvetľuje tento vývoj ako samopohyb, ktorý je rozhodujúcim dialektickým a súčasne materialistickým predpokladom pre vedecké pochopenie vývoja. Poučka o samopohybe vedie bezprostredne k jadrú materialistickej dialektiky, k učeniu o jednote a boji protikladov.

Materialistická dialektika sa teda opiera o poznatky vied. Pritom neextrapoluje zo spoločnosti na prírodu, ani naopak. Tak sa prejavuje jednota prírody a spoločnosti ako základná skutočnosť. Príroda je pritom historická a dejiny spoločnosti prírodno-historickým procesom.

Rozpracúvanie filozofických otázok prírodných vied úzko súvisí so svetónázorovým zovšeobecňovaním prírodovedných poznatkov. Aj v tejto súvislosti má — z hľadiska úloh, ktoré vytýčil XV. zjazd KSČ — veľký význam analýza základných pojmov a logika prírodovedného poznania.

Svetónázorová funkcia prírodných vied spočíva predovšetkým v zovšeobecňovaní nových poznatkov, pričom sa tieto poznatky spoznajú a pochopia ako prírodovedný základ vedeckého svetónázoru. Tým sa posilňuje dôkazová sila dialektického materializmu v jeho boji proti idealistickým a mechanicko-materialistickým koncepciám nielen v prírodovednom výskume, ale aj v spoločenskovednom bádani.

Prírodovedec pritom získava všeobecný vedecký svetónázor, fundovaný a formulovaný poznatkami svojho vlastného bádania. Dostáva taktiež vedecky fundovanú odpoveď na filozofické otázky vlastnej vednej špecializácie a jej dejín, ako aj histórie ľudského poznania vôbec.

Ideologická funkcia takto chápaných a zovšeobecnených špeciálnovedných poznatkov spočíva v tom, že dialektický a historický materializmus je súčasne teoreticko-metodologickým základom politiky socialistickej spoločnosti a komunistickej strany.

Filozofické zovšeobecňovanie prírodovedných poznatkov má teda aj prakticko-politický význam. Pôsobí motivačne, ovplyvňuje koniec-koncov politické správanie a konanie ľudí v záujme pokroku, demokracie a socializmu. Usporiadúva a začleňuje vedecké poznatky i osobné spoločenské skúsenosti a poznatky vedcov do jednotného vedeckého svetónázoru. Vedci tým získavajú orientáciu v politickom živote, ako aj v zápase proti náporu buržoáznej filozofie, ideológie a svetónázoru.

Rozpracúvaním filozofických otázok špeciálnych vied budú teda marxistickí filozofi plniť závažnú úlohu, vytýčenú XV. zjazdom KSČ, prehľbovať svetónázorovú orientáciu občanov socialistickej spoločnosti.

Marxizmus-leninizmus dokázal protirečivý charakter vzťahu prírody a spoločnosti v triednoantagonistických spoločnostiach. Mohutný rozvoj prírodných síl za kapitalizmu umožnil dovtedy nevídanú vládu človeka nad prírodnými silami a procesmi. Neschopnosť kapitalistického zriadenia prejsť k plánovitému hospodárstvu viedla a vedie nevyhnutne k ničeniu výrobných síl a drancovaniu prírodných bohatstiev.

Marxizmus-leninizmus však dokázal aj to, ako prekonať protirečenie medzi rastúcim ovládaním prírody a vývojom spoločnosti. Na to je potrebné, ako ukázal F. Engels, „viac ako holé poznanie“, a to „úplný prevrat nášho doterajšieho spôsobu výroby, a tým aj celého dnešného spoločenského zriadenia“ (7, s. 143).

Výstavba rozvinutej socialistickej spoločnosti, ktorej program pre najbližšie obdobie všestranne rozpracoval XV. zjazd KSČ, dokazuje vedeckú neudržateľnosť buržoáznych teórií o „ekologickej kríze“ ľudstva. Dokazuje, že predpokladom toho, ako vytvorí vždy nové možnosti na zabezpečenie stále rastúcich

potrieb ľudstva, je spoločenské vlastníctvo výrobných prostriedkov, socialistické plánové hospodárstvo, ekonomická integrácia socialistických krajín a nie naposledy plánový vedecký výskum a využitie jeho poznatkov v spoločenskej praxi.

Nezastupiteľné miesto v tomto progresívnom procese má rozvoj, bádanie i poznatky prírodných vied, ale aj marxisticko-leninskej filozofie, politickej ekonómie a vedeckého komunizmu. Ďalšie rozpracúvanie materialistickej dialektiky ako svetonázoru, teórie poznania, logiky a metodológie sa môže uskutočňovať iba na základe zovšeobecňovania najnovších poznatkov vedy a spoločenskej praxe. Tieto úlohy kladú na filozofov, prírodovedcov, predstaviteľov technických vied, ale aj na bádateľov spoločenských vied nemalé poznatky.

Úroveň interdisciplinárnej práce, bez ktorej nemožno úlohy, ktoré vytýčil XV. zjazd KSČ, riešiť, nezávisí však iba od špeciálnovedných znalostí filozofov, ale aj od filozofickej fundovanosti pracovníkov odborných vied.

## IX

Ukázali sme, aké rozsiahle sú úlohy marxisticko-leninskej filozofie v rozvoji vlastnej vednej disciplíny, pri rozpracúvaní filozoficko-svetonázorových problémov špeciálnych vied, ale aj vo vzťahu k ideologickým a politickým zápasom súčasnosti. Nemožno pritom strácať zo zreteľa svojráznosť a osobitosť ideologickej situácie súčasnej etapy. Máme za sebou ťažký a zložitý boj proti pravičiarskemu oportunizmu a revizionizmu. Ako však upozornil XV. zjazd KSČ, „politickou porážkou a odchodom jeho exponentov z politickej sféry boj s pravicovým oportunizmom sa neskončil“. Aj naďalej zostáva „závažnou úlohou najmä ideologického frontu principiálny boj proti všetkým odrodám revizionizmu a oportunizmu“ (2, s. 53).

Pokiaľ ide o filozofickú oblasť, je dôležité bojovať proti zvyškom dvoch hlavných tendencií filozofického revizionizmu rokov 1968–1969. Ide predovšetkým o antropologicko-existencialistickú tendenciu, ktorá filozoficky fundovala tzv. autentický marxizmus a socializmus „s ľudskou tvárou“. Sústavnej kritikej analýze treba podrobiť aj zvyšky scientisticko-pozitivistickej tendencie, ktorá predstavovala viac-menej uvedomelé antidialektické myslenie, ktoré odtrhávalo rozvoj súčasnej vedy a vedeckotechnickej revolúcie od spoločenských vzťahov, usilovalo sa o jej nahradenie „čistou vedou“.

Pokiaľ ide o buržoáznu filozofiu, je nevyhnutné v tejto súvislosti venovať kritickú pozornosť predovšetkým tým školám a smerom, na základe ktorých došlo v krízovom období k polarizácii oboch nami spomínaných tendencií filozofického, a nielen filozofického revizionizmu, ako na to poukazuje *Poučenie z krízového vývoja v strane a spoločnosti po XIII. zjazde KSČ* a iné rozborové genézy, vývoja a teoretickej podstaty pravičiarskeho oportunizmu a revizionizmu. Nemožno však obísť ani iné vplyvné filozofické a ideologické smery, napr. neotomizmus, iné formy náboženskej filozofie a svetonázoru atď. Pokiaľ ide o filozofické úlohy z aspektu súčasných teoreticko-politických zápasov v medzinárodnom robotníckom hnutí, je dôležité venovať kriticko-analytickú pozornosť

filozofickým a ideologickým základom maoizmu, ktorý sa stal priamym ideologickým a politickým spojencom imperializmu.

\*\*\*

Skúsenosti z teoretických a ideovo-politických zápasov medzinárodného komunistického hnutia dokazujú, že najspoločnejšou hrádzou proti prenikaniu rôznych antimarxistických koncepcií do robotníckeho hnutia a socialistickej spoločnosti je pozitívny rozvoj marxisticko-leninskej teórie na základe vedeckých a spoločenských faktov objektívnej reality.

Československí marxistickí filozofi môžu splniť túto úlohu predovšetkým rozpracúvaním filozofických otázok a aspektov tých úloh, ktoré vytýčil XV. zjazd KSČ pre spoločenské, prírodné i technické vedy.

Pôjde pritom predovšetkým o riešenie otázok formovania vedeckého svetového názoru na základe tvorivého rozvoja dialektického a historického materializmu. V tejto súvislosti je dôležité skúmať kvalitatívne zmeny v štruktúre spoločenského vedomia rozvinutej socialistickej spoločnosti.

Predpokladom úspešného splnenia týchto úloh je, prirodzene, rozpracúvanie kategórií materialistickej dialektiky ako teórie a metódy poznania, ako aj riešenie metodologických problémov spoločenských, prírodných a technických vied. Dôležitou úlohou je výskum zákonitostí budovania rozvinutej socialistickej spoločnosti. Ako ukázal XV. zjazd KSČ, v popredí pozornosti a rozboru stoja „otázky ďalšieho rozvoja výrobných síl a výrobných vzťahov“, zmien v „charaktere práce v podmienkach vedeckotechnickej revolúcie“, vzájomného vzťahu a „využitia materiálnych a morálnych stimulov práce“ atď. (2, s. 51, 52).

Pozornosti bádateľského úsilia filozofov nemôže uniknúť ani problematika rozvoja socialistickeho životného spôsobu a socialistickeho človeka ako aktívneho a uvedomelého nositeľa socialistických vzťahov, otázky socialistickeho humanizmu, rozvoja socialistickej demokracie a štátu, problémy „zblížovania našich národov“ a celý „súhrn“ problémov vzťahujúcich sa na ideologický zápas dvoch systémov — socializmu a kapitalizmu“ (2, s. 52).

Sústavnú pozornosť treba venovať aj skúmaniu filozofických aspektov vedeckotechnickej revolúcie z hľadiska uplatnenia jej vymožeností v podmienkach rozvinutej socialistickej spoločnosti. V tejto súvislosti je dôležité analyzovať úlohu robotníckej triedy v súčasnej etape budovania socializmu, problémy komplexného riadenia sociálnych procesov plánovania a vedeckej prognostiky.

Pri riešení vedeckých otázok, ktoré vytýčil marxisticko-leninským filozofom XV. zjazd KSČ, je dôležité využívať veľké a podnetné skúsenosti teoretikov socialistických štátov, najmä veľkej armády sovietskych filozofov a mysliteľov, ktorí priniesli neodmysliteľný vklad do pokladnice marxisticko-leninského myslenia. Nielen teória, ale aj konkrétna prax budovania socializmu v Sovietskom zväze a v ďalších socialistických krajinách, vznik a vývoj svetovej socialistickej sústavy „dokazujú všeobecnú platnosť základných princípov marxizmu-leninizmu“ (2, s. 52).

Pri pozitívnom riešení filozofických otázok, ktoré nastolil XV. zjazd KSČ,

však nesmieme — ako sme už zdôraznili — ani na chvíľu strácať zo zreteľa zápas proti buržoáznej, najmä antikomunistickej a revizionistickej filozofii a ideológii, ktorá sa usiluje všetkými silami podkopať a znemožniť plnenie úloh socialistickej výstavby.

XV. zjazd KSČ ukázal, že orientácia socialistickej vedy na naliehavé problémy vyžaduje oveľa účinnejšie spojenie so spoločenskou praxou, potrebami strany a štátu. Pritom je dôležité „zabezpečovať atmosféru, ktorá umožňuje zásadnú konfrontáciu názorov, overovanie nových poznatkov a skúseností v praxi“. Marxizmu-leninizmu je cudzia akákoľvek „skostnatenosť“. Je to učenie večne „živé“, ktoré sa ustavične „rozvíja a obohacuje na základe revolučnej praxe“ (2, s. 52).

Plnením teoretických úloh, ktoré vyplývajú z uznesení XV. zjazdu KSČ, prispejú marxisticko-leninskí filozofi k hlbšiemu zakoreneniu ideológie robotníckej triedy v našej socialistickej spoločnosti. Tejto ideológii „patrí budúcnosť“, ktorá je preniknutá „optimizmom, vierou v človeka, v jeho nevyčerpatelné tvorivé sily, jeho dôstojnosť“ (2, s. 53).

## LITERATÚRA

1. XXV. zjazd Komunistickej strany Sovietskeho zväzu. Dokumenty a materiály. Bratislava 1976.
2. XV. zjazd Komunistickej strany Československa. Dokumenty a materiály. Bratislava 1976.
3. LENIN, V. I.: Spisy, zv. 31. Bratislava 1954.
4. LENIN, V. I.: Spisy, zv. 29. Bratislava 1954.
5. LENIN, V. I.: Spisy, zv. 1. Bratislava 1959.
6. MARX, K. — ENGELS, F.: Vybrané listy. Bratislava 1959.
7. ENGELS, F.: Dialektika prírody. Bratislava 1963.
8. WETTER, G. A.: Die Umkehrung Hegels. Köln 1964.
9. TUCKER, R.: Karl Marx. Die Entwicklung seines Denkens zum Mythos. München 1963.
10. SCHMIDT, A.: Der Begriff der Natur in der Lehre von Marx. Frankfurt a/M 1962.
11. SCHMIDT, A.: Zum Verhältnis von Geschichte und Natur im dialektischen Materialismus. Frankfurt a/M 1965.
12. SARTRE, J. P.: Kritik der dialektischen Vernunft. Reinbeck bei Hamburg 1967.
13. GARAUDY, R.: Die Alternative. Wien—München—Zürich 1973.
14. LENIN, V. I.: Filozofické zošity. Spisy, zv. 38. Bratislava 1968.
15. Otázky teórie a praxe straníckej práce. Bratislava 1971.

## XV СЪЕЗД КПЧ И ЗАДАЧИ МАРКСИСТСКО-ЛЕНИНСКОЙ ФИЛОСОФИИ

Лев Ганзел

Автор статьи разрабатывает задачи диалектического и исторического материализма с точки зрения решений XV съезда КПЧ, который проходил накануне 55-й годовщины ее основания. Он стремится также творчески применить решения XXV съезда КПСС в условиях Чехословакии.

В статье подчеркивается необходимость тесной связи марксистско-ленинской философии с жизнью развитого социалистического общества, а также задача разрабатывать методы использования и применения положений, категорий и законов диалектического материализма при формулировании и претворении в жизнь политики КПЧ. При этом с этой точки зрения объясняется значение отдельных принципов и категорий материалистической диалектики, например, принципа конкретно-исторического подхода, принципа выведения индивидуального из всеобщего, общественного, а также категорий сущности и явления, возможности и действительности, необходимости и случайности и т. д.

Далее в статье дается анализ значения и места исторического материализма как научно-методологической основы политики КПЧ. Доказывается, что политические отношения в конечном итоге детерминированы экономическими отношениями. В тесной связи с политическими отношениями, в свою очередь, создается и развивается политическая идеология, которая служит разработке, формулированию и обоснованию политики. Именно в материалистической диалектике КПЧ находит орудие и метод для разработки последовательно научной политики. Об этом свидетельствуют итоги реализации решений XIV съезда КПЧ, а также задачи на ближайший период, поставленные XV съездом.

В этой связи автор исследует также взаимоотношение философии и частных наук. Он доказывает, что диалектический материализм как наука является наиболее общим субъективным, но адекватным отображением закономерностей развития природы, общества и человеческого мышления. Поэтому понятия, категории и законы материалистической диалектики имеют теоретико-методологическое значение для частных наук.

Ученые-марксисты в своей научно-исследовательской деятельности сознательно руководствуются материалистической диалектикой, разрабатывают на ее основе специфический научный метод. Доказывается, что последний всегда содержит философские исходные положения, специальный способ исследования, свойственный определенной науке, и ее рабочую технику. Основой и исходным пунктом этого метода всегда — сознает ли это отдельный ученый или нет — является объективная диалектика той области реальности, которую он исследует.

В статье подвергаются критическому анализу взгляды различных направлений буржуазной и ревизионистской философии, стремящиеся отрицать существование объективной диалектики и на этой основе доказать научную несостоятельность марксистской диалектики.

Доказывается также мировоззренческое значение разработки философских вопросов частных наук, заключающееся прежде всего в обобщении новых знаний таким образом, что последние будут поняты и познаны в качестве естественнонаучной основы марксистско-ленинского мировоззрения. Автор показывает, что тем самым укрепляется доказательная сила диалектического материализма в его борьбе с идеалистическими и механистическо-материалистическими концепциями не только в естественных и технических науках, но и в общественнонаучном исследовании.

Автор указывает также на необходимость вести борьбу против остатков философского ревизионизма. В этой связи необходимо подвергать критическому анализу прежде всего те школы и направления буржуазной философии, на основе которых в СССР в кризисный период 1968—1969 годов произошла поляризация обеих тенденций философского ревизионизма: антропологическо-экзистенциальной и сциентистско-позитивистской.

Наконец, автор резюмирует конкретные теоретические задачи, которые надлежит решать и разрабатывать марксистско-ленинской философии после XV съезда КПЧ.

Iev Hanzel

Die vorliegende Studie entwickelt Aufgaben des dialektischen und historischen Materialismus vom Standpunkt der Beschlüsse des XV. Parteitages der KPTsch, der am Vorabend ihres 55. Jahrestages stattfand. Zugleich ist sie bemüht die Resultate des XXV. Parteitages der KP der UdSSSR schöpferisch auf die Bedingungen der ČSSR anzuwenden.

Betont wird die Notwendigkeit einer engen Verbundenheit der marxistisch-leninistischen Philosophie mit dem Leben einer entwickelten sozialistischen Gesellschaft, Hervorgehoben wird die Aufgabe der Ausarbeitung einer Methode zur Anwendung der Thesen, Kategorien und Gesetze des dialektischen Materialismus bei Formulierung und Realisierung der Politik der KPTsch. Von diesem Standpunkt aus wird die Bedeutung einzelner Prinzipien und Kategorien der materialistischen Dialektik erklärt, z. B. das Prinzip einer konkret-historischen Stellung, das Prinzip der Ableitung des Individuellen aus dem Allgemeinen, Gesellschaftlichen, wie auch die Kategorien: Wesen und Erscheinung, Möglichkeit und Wirklichkeit, Notwendigkeit und Zufall usw.

Weiters wird die Stelle und Bedeutung des historischen Materialismus als der wissenschaftlich-methodologischen Grundlage der Politik der KPTsch untersucht. In der vorliegenden Studie wird nachgewiesen, dass die politischen Verhältnisse letztlich durch ökonomische Verhältnisse bedingt sind. In einem engen Zusammenhang mit den politischen Verhältnissen entsteht und entwickelt sich wiederum die politische Ideologie, die der Ausarbeitung, Formulierung und Begründung der Politik dient. Gerade in der materialistischen Dialektik besitzt die Kommunistische Partei Instrument und Methode zur Ausarbeitung einer konsequent wissenschaftlichen Politik. Die Resultate, die bei der Verwirklichung der Beschlüsse des XIV. Parteitages erzielt wurden, wie auch die am XV. Parteitag aufgestellten Aufgaben beweisen dies.

In diesem Zusammenhang untersucht der Verfasser auch das Verhältnis zwischen Philosophie und den einzelnen Wissenschaften. Er weist nach, dass der dialektische Materialismus als Wissenschaft die allgemeine subjektive, aber adequate Abbildung der Entwicklungsgesetze der Natur, Gesellschaft und des menschlichen Denkens ist. Deshalb besitzen Begriffe, Kategorien und Gesetze der materialistischen Dialektik eine theoretisch-methodologische Bedeutung für die einzelnen Wissenschaften.

Marxistische Wissenschaftler wenden sie in ihrer Forschungstätigkeit bewusst, an, auf ihrer Grundlage erarbeiten sie eine spezifische wissenschaftliche Methode. Der Verfasser weist nach, dass diese wissenschaftliche Methode immer philosophische Ausgangspunkte beinhaltet, eine spezielle Art der Forschung, die der bestimmten Wissenschaft eigen ist, und eine Technik ihrer Arbeit. Ob sich der einzelne Wissenschaftler dessen bewusst ist oder nicht, die Grundlage und den Ausgangspunkt bildet immer die objektive Dialektik jener Sphäre der Wirklichkeit, die eben untersucht wird.

Die vorliegende Studie unterwirft einer kritischen Analyse die Anschauungen verschiedener Richtungen der bürgerlichen und revisionistischen Philosophie, die alle bemüht sind die Existenz einer objektiven Dialektik zu leugnen und aufgrund dieser Behauptung nachzuweisen, dass die marxistische Dialektik wissenschaftlich nicht zu begründen ist.

Weiters wird auch die weltanschauliche Bedeutung der Ausarbeitung philosophischer Fragen der besonderen Wissenschaften nachgewiesen. Diese Bedeutung ist vor allem in einer Verallgemeinerung neuer Erkenntnisse dahingehend enthalten, dass sie als naturwissenschaftliche Grundlage der marxistisch-leninistischen Weltanschauung begriffen und erkannt werden. Der

Verfasser zeigt, dass dadurch die Beweiskraft des dialektischen Materialismus in seinem Kampf gegen idealistische und mechanistisch-materialistische Konzeptionen nicht nur in Natur- und technischen Wissenschaften gestärkt wird, sondern auch in der gesellschaftswissenschaftlichen Forschung. Die Studie weist auch hin auf die Notwendigkeit eines Kampfes gegen Relikte des philosophischen Revisionismus. In diesem Zusammenhang sind vor allem jene Schulen und Richtungen der bürgerlichen Philosophie einer kritischen Analyse zu unterziehen, aufgrund deren es in den Krisenjahren 1968—1969 in der ČSSR zu einer Polarisierung beider Tendenzen des philosophischen Revisionismus kam: zur antropologisch-existenzialistischen und scientistisch-positivistischen.

Abschliessend fasst der Autor jene theoretischen Aufgaben in konkreter Form zusammen, die der marxistisch-leninistischen Philosophie nach dem XV. Parteitag der KPTsch zur Lösung und Ausarbeitung zufallen.